

Heleen Bos, Bodil Kok en Klaas Wijnsma

Francisco Coloane, een vergeten verteller

DE CHILEENSE SCHRIJVER FRANCISCO COLOANE (1910-2002) is bij uitstek de chroniqueur van de harde strijd om het bestaan in het uiterste zuiden van Chili. Scheepvaart en visserij spelen een grote rol in zijn verhalen, die als het ware de zilte geur van de zee ademen en de spanning voelbaar maken die zijn personages ondergaan wanneer ze door het noodlot in extreme situaties terechtkomen. Coloane is dan ook een onderhoudende verteller, met een eenvoudige, soepele stijl. Door Franse critici is hij wel vergeleken met grote schrijvers als Melville en Conrad.

Coloane werd geboren in Quemchi, op Chiloé, een eiland aan de noordzijde van het eilandrijke fjordengebied dat zich over ruim tweeduizend kilometer uitstrekt tot Kaap Hoorn. Zijn vader was walvisjager en later loods op de kanalen, de nauwe zeestraten die een beschutte vaarroute vormen rond het Zuid-Amerikaanse continent, zijn moeder had een boerenbedrijfje. Het gezin woonde in een paalwoning aan de kust, zoals die ook nu nog op Chiloé voorkomen. De zee was dus in meerdere opzichten altijd dichtbij.

Op dertienjarige leeftijd vertrok hij naar een kostschool in het verre Punta Arenas, aan de Straat van Magellaan. Daar begon hij te schrijven, en op zijn zeventiende won hij een schrijfwedstrijd. Als jongeman werkte hij op Vuurland als schaapherder en paardentemmer, en nadat hij onder meer als klerk in dienst was geweest van de Chileense marine, vestigde hij zich in Santiago, waar hij aan de slag ging als journalist. In 1962 vertrok hij voor twee jaar naar Peking, waar hij werkte als correspondent en leraar.

In 1941 debuteerde Coloane met *El último grumete de la Baquedano* (De laatste scheepsjongen van de Baquedano), een jeugdboek waarin hij terugrijpt op zijn ervaringen als matroos op een zeilschip, en de verhalenbundel *Cabo de Hornos*, het enige werk dat tot dusver in het Nederlands is vertaald (*Kaap Hoorn*, Atlas 1996, vertaald door Jelle Noorman). In de jaren daarna, tot 1964, het jaar waarin hij de Nationale Literatuurprijs ontving, publiceerde hij een toneelstuk, twee romans en twee verhalenbundels, in 1971 gevolgd door de verhalenbundel *El chilote Otey y otros relatos* (Otey van Chiloë en andere verhalen), waarin ook ‘Cinco marineros y un ataúd verde’ is opgenomen, waarvan de vertaling hieronder volgt.

In de decennia daarna raakte Coloane enigszins in de vergetelheid. Hij werd vooral beschouwd als schrijver van kinderboeken en avonturenverhalen, genres die op dat moment minder in aanzien stonden dan de vernieuwende werken van bijvoorbeeld Cortázar, Onetti en Borges. In 1994

veranderde dit, toen Coloane in Frankrijk erkenning kreeg als meesterverteller dankzij François Gaudry, die diens oeuvre vrijwel compleet in het Frans vertaalde.

In 2000 publiceerde Coloane zijn memoires, twee jaar later overleed hij op tweeënnegentigjarige leeftijd. Zijn geboortehuis is tegenwoordig een museum, maar staat niet meer op palen. Enige jaren geleden is het door een boot naar het centrum van Quemchi versleept, en vervolgens door ossen naar zijn huidige locatie naast de bibliotheek. Er is een filmpje van (<http://mingasenuquemchi.blogspot.nl>); het is een merkwaardig gezicht, zo'n drijvend puntdak, bijna nog vreemder dan vijf matrozen met een groene lijkist.

Francisco Coloane

Vijf matrozen en een groene lijkist

Vertaling Heleen Bos, Bodil Kok en Klaas Wijnsma

OP EEN DAG VROEG IN DE WINTER liep een schip de haven van Punta Arenas binnen dat zo lichtbeladen was dat meer dan een half schroefblad boven water uitstak. Overal op de loodgrijze romp, die enigszins was afgebladderd onder invloed van de elementen, zaten door het schilderwerk op volle zee grote rode menievlekken die leken op bloedende wonden die maar niet wilden helen.

Meestal varen deze zwervers op hun lange tochten voorbij door de Straat van Magellaan, en als ze wel in de haven aanleggen, doen ze dat alleen om zware averij of een mankement aan hun machines te verhelpen.

Dit schip vroeg de havenmeester toestemming om binnen te lopen, maar naast de hiervoor bestemde seinvlag werd in de fokkenmast een grote zwart-geel geblokte vlag gehesen die 'dode aan boord' betekende. En inderdaad werd er, nadat de motorboot van de havenautoriteiten weer was weggevaren, uit de davits van het schip een sloep gestreken waarin vier roeiers en een stuurman plaatsnamen die op volle kracht naar de kade roeiden.

De sloep legde aan bij de steiger, die vanwege het laagwater tamelijk ver boven zeeniveau uitkwam. Twee van de bemanningsleden klauterden behendig langs de palen de steiger op en kregen van de achterblijvers twee touwuiteinden toegeworpen die ze voorzichtig begonnen in te halen, waardoor er van onderuit de sloep, alsof ze hem vanaf de zeebodem omhoogtrokken, een vreemde, groen geschilderde kist tevoorschijn kwam die ondanks zijn primitieve makelij duidelijk de vorm van een doods-kist had.

Voorzichtig zetten ze hem op de rand van de steiger, en na de sloep te hebben vastgelegd klommen de andere drie zeelieden omhoog en maakten de touwen van de kist los. Vier mannen namen hem op hun schouders en met de vijfde als enige volger gingen ze op zoek naar de uitgang van het haventerrein. Vanwege de besneeuwde straten moesten de matrozen voorzichtig lopen en door hun onzekere tred schommelden hun schouders en ook de groene kist, die door zijn kleur deed denken aan een stuk zee dat door die zeelui op hun schouders werd megedragen.

Aan het einde van de kade vroegen ze een bewaker de weg naar de begraafplaats, en in de pas gingen ze die kant op. Het liep tegen de middag en in de witte, verlaten straten troffen ze slechts een enkele voorbijganger die haastig naar zijn lunch onderweg was, maar ook weer niet zo haastig dat hij bij deze confrontatie met de dood niet eerbiedig zijn hoed afnam en, na herhaaldelijk te hebben omgekeken, bleef staan om die merkwaardige begrafenisstoet na te kijken van de vier matrozen met een groene lijkstaf op hun schouders.

Toen ze een hoek omsloegen stuitte ze op een kleine, gedrongen figuur met een forse kop en een mopsneus die zijn pet afnam en – heel merkwaardig – naast de doodskist begon mee te lopen, met een neergeslagen blik en een bedrukt gezicht, alsof hij een nabestaande was. Het was Mike, de achterlijke zoon van de banketbakker, die de macabere gewoonte had om iedere begrafenisstoet die hij tegenkwam met larmoyant vertoon van verdriet te vergezellen ... Maar hij moest hebben gemerkt dat er iets vreemds was aan deze begrafenis, want na even te hebben meegelopen zette hij zijn pet weer op en verliet de stoet om zijn leven van loslopende gek te vervolgen.

Bij de rand van de stad aangekomen werden de begeleiders van de lijkstaf geïgeld door een ijzige sneeuwstorm. Om hun gezicht te beschermen moesten ze de kist vaker op hun andere schouder zetten, om zo te kunnen schuilen aan de zijde van de kist die het minst door de harde wind geteisterd werd. Er werd steeds van volger gewisseld, die dan niet hoefde te dragen en even kon uitrusten.

Bij een van deze wisselingen was het de beurt aan een wat ouder, grijzend bemanningslid om de kist aan een ander over te dragen. Hij bleef stilstaan om eens goed uit te rusten en wiste met zijn zakdoek zijn gezicht af, dat nat was van de sneeuwstorm en van het zweet dat op zijn voorhoofd parelde. Het was Foster, de beste vriend van Martín, de lampenist aan boord die ze nu gingen begraven; ze hadden een hut gedeeld op de Gastelu, en wie weet waarom hij nu zo zweette ... Misschien drukte de last van de kist meer op zijn schouders dan op die van de andere matrozen van de overleden lampenist ...

Maar toen viel zijn oog plotseling op een opvallend uithangbord boven de deur van een huis, waarop in blauwe en rode letters 'Bar Hamburgo' stond. Hij keek schichtig naar zijn kameraden, die zonder te merken dat hij stil was blijven staan tegen de sneeuwstorm bleven optornen, en na nog een blik op het uithangbord ging hij snel het café binnen.

Aan de tapkast bestelde hij bij de kastelein een dubbele jenever, die hij in één teug achteroversloeg, waarna hij, nog nagenietend, met de rug van zijn hand zijn lippen afveegde. Hij voelde zich wat lichter

nu, niet omdat het gewicht van de kist voor hem zwaarder was dan voor de anderen, maar omdat het om Martín, de lampenist ging, zijn hutgenoot, wiens blik, toen hij zijn ogen voor de laatste keer opsloeg, als een enorme last op zijn door hebzucht verteerde geweten drukte, die hij vergeefs had proberen te verlichten. Hijzelf had voorgesteld hem aan land te begraven en niet op zee, uit angst voor een oud bijgeloof dat mensen die een zeemansgraf krijgen altijd naar huis terugkeren en vaak de plaatsen bezoeken waar ze geleefd hebben, en zich dan dikwijls wreken op degenen die hun kwaad hebben berokkend. En als het om een misdaad of iets dergelijks ging, nam de wraak volgens de legende zulke proporties aan dat de geest van het slachtoffer zich in die van de dader nestelde, hem zelfs ziek maakte, met de dood tot gevolg ... Bijgeloof, sterke verhalen, maar soms net zo waar als het Sint-Elmusvuur dat aan de masten en de zalingen oplicht vlak voordat een schip in zware storm vergaat!

Nog voordat ze Kaap Froward, de zuidelijkste rotspunt van het Zuid-Amerikaanse vasteland, gepasseerd waren, had hij, Foster, met hamer en zaag haastig de primitieve vurenhouten kist in elkaar gezet, die hij groen had moeten schilderen omdat er geen andere verf aan boord was, behalve dan zwarte teer, maar die was onbruikbaar vanwege de lange droogtijd. Hij had zich gehaast en er bij de stuurman op aangedrongen het lichaam van Martín niet overboord te zetten maar hem een laatste rustplaats te geven onder de grond. Misschien dat hij hém dan ook met rust liet ... want zolang het lichaam zich boven de grond bevond of in de diepten van de zee ronddoelde zou de last die door die laatste blik van de lampenist op zijn gemoed was gelegd niet lichter worden, hoeveel glazen jenever hij in zijn leven ook naar binnen zou gieten.

Hij moest zijn overpeinzingen staken, want plotseling kwamen zijn vier maten met veel rumoer Bar Hamburgo binnen. Toen ze hadden gemerkt dat hij hen niet langer volgde, hadden ze een poosje op hem staan wachten, totdat een van hen, dorstig zeeman als hij was, vanuit zijn ooghoeken ook het rood-blauwe uithangbord met 'Bar Hamburgo' aan de gevel had gezien, en ze twijfelden er niet aan dat de afwezige het daar stilletjes op een drinken had gezet. Ze zetten de kist in een greppel op het halfbebouwde terrein, tussen de stoep en de weg, zodat het minder opviel dat ze hem zo oneerbiedig hadden achtergelaten, en gingen op zoek naar de onverlaat die het gewaagd had in zijn eentje te gaan drinken.

Foster begroette hen enigszins verrast maar liet zich niet kennen en bestelde onmiddellijk een rondje voor iedereen, en vervolgens ook nog een tweede rondje, dat hij meteen afrekende, wat opmerkelijk was gezien zijn reputatie van gierigaard.

'Heb je geërfd van Martín, dat je zo gul bent?' lachte een roodharige man met een door littekens gehavend gezicht.

'Betragt, ouwe schurk! Ik wed dat je zit te drinken van het geld dat Martín verborgen hield op een plek die alleen jullie tweeën kenden!'

Foster wiste opnieuw zijn voorhoofd af met zijn zakdoek en glimlachte ongemakkelijk, terwijl hij zijn glaasje naar zijn lippen bracht en zo de anderen uitnodigde hetzelfde te doen.

‘En je ging het helemaal in je eentje opzuipen, hè ouwe?’ zei een ander.

‘Hou toch op, ik drink altijd alleen, maar wel van mijn eigen centen!’

‘Breng ons dan maar een hele fles jenever,’ riep de roodharige uit, ‘de ouwe Foster betaalt!’

De kastelein ontkurkte een aardewerken kruik en zette hem op de tapkast ... De zeelui liepen eropaf, lazen het etiket – ‘De lichte amberkleur staat garant voor zijn ouderdom’ – en schonken uit.

Buiten was de ijzige sneeuwstorm veranderd in een dicht sneeuwgordijn, en alleen die doodse witte vleugels kwamen Martín gezelschap houden, als een huldeblijk van de oneindigheid op zijn achtergelaten kist.

Bij groen op groen

En rood op rood

Hoef ik niets te doen

Kan ik langs die boot

In koor zeiden ze het rijmpje op waarmee lampenist Martín de positie van de lichten onthield wanneer schepen elkaar 's nachts op volle zee tegenkwamen, een rijmpje dat iedere lampenist of stuurman dikwijls herhaalde om zich niet te vergissen in de koers die hij in dergelijke situaties moest aanhouden.

Ook de lichten in het café waren aangedaan, want zonder dat de matrozen het hadden gemerkt was het buiten al donker geworden. Er werd luidruchtig gedronken door zeelieden en vissers, en de dikke rook van hun pijpen en sigaren vulde het café met een zware lucht. Nu en dan wierp iemand een nikkelen munt in de gleuf van een aan de muur vastgeschroefde muziekautoomaat, en dan klonken de akkoorden van een oude mars, polka of wals, met veel kabaal van trommels en bekkens.

Een van de zeelui keek door het raam het duister in en bleef een poosje weemoedig volgen hoe de sneeuwvlokken tegen de ramen dartelden als een zwerm vlinders die om het hardst probeerden door het glas bij het licht te komen en vervolgens in dikke tranen naar beneden dropen en strepen trokken over het glas. Of het nu de muziek was, de gevleugelde voetjes van de sneeuwvlokken die uit de maat tegen de ramen dansten, of misschien iets heel anders ... een idee zette zich vast in het hoofd van de zeeman en hij stond op om een van de mannen achter de bar iets in zijn oor te zeggen. Daarna bleef hij een poosje in gedachten tegen de bar geleund staan, terwijl hij naar zijn vier kameraden keek. De oude Foster zat te dutten en de andere drie namen alleen af en toe nog een slok, laveloos als ze al waren. Hij floot even. Alleen de roodharige met het gehavende gezicht hoorde het en kwam meteen naar de bar toe.

‘Zullen we kijken of er ergens anders nog iets te beleven is?’ stelde hij voor.

‘All right!’ antwoordde de rooie terwijl hij met zijn tong klakte, maar plotseling weifelend voegde hij eraan toe: ‘En Martín dan?’

‘Laten zij hem maar begraven ... als het ze nog lukt!’ antwoordde hij, terwijl hij een minachtend gebaar maakte naar hun maten die nog aan de tafel zaten.

Onopvallend gingen ze naar buiten en werden opgeslokt door de nacht. Pas na lange tijd merkten de achterblijvers dat de twee weg waren, maar ze waren zo snel dronken geworden dat ze nauwelijks nog benul hadden van de tijd en de omstandigheden waarin ze zich bevonden.

‘Laten we ... Martín gaan begraven,’ stamelde de ene.

‘Als de anderen terug zijn!’ bracht de ander uit.

Foster zat nog altijd te dommelen en werd zo nu en dan alleen even wakker om zijn arm uit te strekken en met bevende hand het glas naar zijn uitgedroogde lippen te brengen, die dan kortstondig opleefden door het brandende gevoel van de alcohol.

‘Arme Martín!’ snotterde de een.

‘Arme drommel!’ vervolgde de ander de klaagzang.

‘Weet je nog, die keer dat hij ons in Tocopilla allemaal vrijhield?’

‘Ja, dat weet ik nog. Dankzij zijn grappen hoefden we nergens voor te betalen.’

‘Zijn harmonica klonk beter dan die rotmuziek hier ...’

Een ogenblik lang zweefde de dronkenlappen het onvergetelijke beeld voor ogen van de lampenist van de Gastelu, hun beste kameraad aan boord, die hen opvrolijkte met zijn mondharmonica, en soms, zonder een cent op zak, in een of andere havenkroeg met een van zijn maten begon te dansen, terwijl hij op zijn harmonica speelde en zichzelf begeleidde met een ware batterij aan lepels tussen zijn vingers geklemd waarmee hij op het ritme van de muziek op zijn hoofd, voorhoofd en rug trommelde, in een groteske, zonderlinge dans. En als hij dan de stamgasten met zijn dans aan het lachen had gemaakt, maakte Martín een buiging en even later werd hij uitgenodigd aan alle tafeltjes, maar hij kon natuurlijk niets te drinken aannemen zonder zijn gewaardeerde collega's ...

‘Weet je nog, de schipbreuk van de María Cristina?’

‘Toen hij zijn reddingsvest uitdeed en aan Foster gaf ...’

‘Zodat die het zou halen, want Foster was immers ouder dan hij ...’

‘En hijzelf bijna was verzopen, toen hij dat hele eind zonder reddingsvest moest zwemmen ...’

‘En nu zit die oude schurk te slapen, te beroerd om de man die hem het leven heeft gered te begraven ...’

‘Net als wij ...’

‘En net als die verraders die ervandoor zijn gegaan en maar niet terugkomen ...’

‘Net als iedereen ... Hik ... hik ... Wat een klotewereld ... Je hebt je nog niet omgedraaid of iedereen is je al vergeten ...’ jammerde de grootste dronkenlap terwijl er dikke tranen over zijn

wangen biggelden, en hikkend en snotterend voegde hij eraan toe: ‘Arme Martín! “Bij groen op groen en rood op rood, hoef ik niets te doen, kan ik langs die boot ...”’

Dwars door de diepe nacht klonk een sloopssirene die met tussenpozen ongerust begon te loeien; hij kwam in het café boven het lawaai en de muziek uit. Het geloei had iets weg van een menselijke stem die vanuit de onmetelijkheid kwam, een huilende, aandoenlijke stem. Het was de sirene van de Gastelu, die de vijf bemanningsleden die voor een werk van barmhartigheid van boord waren gegaan smeekte terug te keren.

‘Hé ..., mannen ..., een schip roept al een half uur lang haar mensen terug ...!’ riep de kroegbaas, terwijl hij de twee door elkaar schudde die in slaap waren gevallen aan de tafel waar ze ’s middags met z’n vijven waren gaan zitten.

Het kostte hem moeite ze wakker te krijgen. Gelukkig lukte hem dat precies op het moment dat de sloopssirene weer lang en verontrust begon te huilen en opnieuw de bemanningsleden terugriep om van wal te kunnen steken voordat ze het tij tegen kregen in de monding van de zee-engte.

Terwijl ze hun ogen nog uitwreven herkenden de twee in het met tussenpozen klinkende getoeter de stem van de Gastelu.

‘Dat is óns schip!’

‘Het klinkt alsof ze haast hebben!’ stamelde de ander.

‘En onze kameraden?’ vroeg de eerste, dankzij het dutje iets helderder nu.

‘Die zijn weggegaan ... een paar uur geleden ... op zoek naar ander vertier!’ antwoordde de kroegbaas.

‘Foster ook?’

‘Wie is Foster?’

‘Die andere twee zullen wel naar de vrouwen zijn gegaan, maar de ouwe Foster ... die zou hier moeten zijn!’

‘O, die ouwe, ja. Ik heb hem niet zien weggaan maar hij is wel al een tijdje verdwenen ... Wie weet, een oude vos verliest nu eenmaal niet zijn streken!’

Op dat moment deed de hoorn van de Gastelu opnieuw een oproep aan de door de stad opgeslokte bemanningsleden, en de twee laatste klanten van Bar Hamburgo vertrokken terwijl ze haastig hun pet opzetten.

Buiten stuitten ze op de zwarte nacht, en vanuit de duisternis streken ijskoude tentakels langs hun gezicht waardoor ze enigszins ontuchtterden.

‘En Martín?’ vroeg de ene die zich plotseling de doods-kist herinnerde die ze in de greppel hadden achtergelaten.

‘We gaan hem niet begraven ...! Laten we dat afspreken met de anderen in de sloep.’

‘Ze begraven hem morgen wel als hij gevonden wordt!’ antwoordde de ander, en als twee schaduwen, zwarter dan de nacht zelf, verdwenen ze richting de kade.

Maar de volgende dag was er geen lijkstap te bekennen in de havenstad, want het had de hele nacht doorgesneeuwd en er lag inmiddels een pak van ongeveer een meter dik dat alles bedekte. En het sneeuwde nog steeds, rustig nu, maar zo overvloedig dat niemand die dag zou gaan zoeken naar doodskisten in greppels. Niet op die dag en ook niet de dagen erna, toen de dikke sneeuwlaag almaar steviger werd ...

Het was alsof lampenist Martín na zijn dood was teruggekeerd naar zee, zoals de geesten van de schipbreukelingen die het zog blijven volgen van wat eens hun schip was of het spoor van degenen door wie ze tijdens hun leven of in hun doodsuur zijn gekweld.

Don Enrico, de eigenaar van Bar Hamburgo, begon halverwege die ochtend zijn etablissement schoon te maken, en tot zijn stomme verbazing ontdekte hij achter een paar vaten, in een ruimte naast de toiletten die dienst deed als voorraadkamer, een grijzende oude zeeman die zijn roes lag uit te slapen.

‘En wie ben jij?’ vroeg hij, terwijl hij hem met de punt van zijn schoen wakker porde.

‘Ik? Ik ... ben van de Gastelu ...’ antwoordde Foster stamelend, terwijl hij opstond en zijn ogen uitwreef en het nog niet helemaal tot hem doordrong waar hij zich bevond.

‘Van het schip dat de hele nacht haar mensen terugriep?’

‘Ja ...! Zijn mijn maten ... weggegaan ... zonder mij?’ voegde hij er hikkend aan toe.

‘Nu herinner ik het me weer, ze vroegen naar ene Foster! Ben jij dat?’

‘Ja, dat ben ik!’

‘En ik heb ze nog wel gezegd dat je met de anderen was meegegaan ... achter de vrouwen aan!’ riep don Enrico uit met een onverschillige, daverende lach.

‘En het schip?’

‘Dat zal wel ver weg zijn! Geen enkel schip wacht op een matroos!’

‘Geef me alsjeblieft een borrel!’ mompelde Foster, terwijl hij in zijn zakken voelde naar geld.

Ze liepen naar de tapkast, waar don Enrico hem een groot glas jenever inschonk.

‘Ik ben ook zeeman geweest!’ zei hij. ‘Ik heb jarenlang voor Hapag gevaren en het is me vaak genoeg overkomen dat een schip zonder mij vertrok, maar ik vond altijd weer plek op een ander!’

Door de jenever stopte het klappertanden van Foster, die door de kou van de afgelopen nacht totaal verkleumd was, en nadat hij zich gesterkt had met nog een tweede glas ging hij op weg naar de haven.

‘Blijf toch hier, het sneeuwt veel te hard!’ waarschuwde don Enrico.

‘Kan me niet schelen, misschien ligt het schip er nog,’ antwoordde hij.

‘Dan zouden ze nog wel een keer getoeterd hebben,’ zei de eigenaar.

Niettemin liep Foster naar de steiger en tuurde over de baai die in ijzige nevel gehuld was, maar hij zag slechts aan kettingringen vastgelegde pontons, loodsboten en een paar laatste wolschepen. De Gastelu was nergens te bekennen. Op dat tijdstip zou ze wel door de oostelijke uitgang van de Straat richting Afrika varen, en dan direct door naar Europa, naar de Middellandse Zee. Voor zover hij had

gehoord, was het haar laatste reis. Ze was te oud en ze hadden haar een vaarverbod opgelegd. Een of andere reder zou haar wel opkopen voor de sloop en er een paar centen aan overhouden... Hij voelde een venijnige steek door zijn hart gaan... Als hij de Gastelu in geen enkele haven zou terugvinden, of als ze haar sloopten, wat hoogstwaarschijnlijk ging gebeuren, waar zou dan het geld terechtkomen dat Martín boven in de fokkenmast verborgen had, onder een lantaarn bij de mars? Wie zou dan de gelukkige eigenaar worden van dat kleine kapitaal waarvoor hij de laagste streek van zijn leven had uitgehaald, toen hij zijn kameraad in diens doodstrijd het glas water met medicijn had onthouden?

Het was zo'n beetje na de Paso del Abismo dat Martín zich ziek begon te voelen en Foster bij zich had geroepen om te vertellen waar hij tijdens zijn varensjaren op het vrachtschip Gastelu zijn spaargeld had verstopt, geld bedoeld voor zijn oude dag in het dorp in de provincie Pontevedra waar hij vandaan kwam en waar zijn moeder nog steeds woonde. Dat geld was nu voor haar. Bij de havenautoriteiten in Vigo kenden ze haar wel, omdat hij haar iedere maand geld stuurde; daar zou Foster het spaargeld kunnen achterlaten, maar als hij wat tijd over had, had hij liever dat hij het haar persoonlijk in het dorp ging brengen. Het was zijn enige en laatste wens!

Vanaf dat moment kwam er geleidelijk maar onverbiddelijk een duistere kant in hem naar boven. 'Wat heb ik toch?' zei hij bij zichzelf, 'zou ik echt zo slecht zijn?' Hij had Martín tijdens zijn ziekte vol toewijding verzorgd, maar na diens onthulling sloop er iets weifelachtigs in zijn bejegening van de zieke. Hij ontweek hem en in hem groeide zelfs ronduit de wens dat Martín zo snel mogelijk zou sterven, zodat hij niet langer 'een blok aan zijn been' zou zijn ... Waarom wilde hij dat hij maar gauw doodging? Voor het geld bij de mars? Nee! Hij was toch niet zo'n ploert dat hij inpikte wat een ander voor zichzelf en zijn arme oude moeder had gespaard? Kortom ... hij zou wel zien wat er met dat geld ging gebeuren ... Hij zou de oude vrouw heus wel iets brengen ... want er was genoeg voor hen allebei.

Hij verstijfde toen hij zich voor de tweede maal op die kwade gedachte betrapte. Was hij zó slecht? Trouwens, als hij echt zo slecht was en hij dat nu pas – gesteld voor deze situatie, deze beproeving door het noodlot – van zichzelf ontdekte, waarom zou hij dan niet ál het geld houden? Dan kon hij voorgoed die oude schepen met hun dubieuze routes en nog dubieuzer vrachten achter zich laten, weg van dat alles waar het uitschot van de havens uiteindelijk terechtkomt. In het leven draaide alles om geld en dit was zijn kans!

En dat maakte dat hij zo aarzelde toen hij Martín het glas water met het geneesmiddel wilde geven waar die in zijn doodstrijd zo wanhopig om vroeg. Dat glas water dat voor hem nog een sprankje leven kon betekenen! Wie weet zijn hele leven ... want wie kende Gods wegen?

Toch treuzelde hij bij het aangeven van het glas water met het medicijn, alsof onzichtbare boeien om zijn voeten hem tegenhielden.

Totdat Martín zelf de bedoelingen van zijn vriend in de gaten kreeg. Dat was het moment waarop de lampenist die vreemde blik op zijn boosaardige kameraad had gericht. Het was zijn laatste blik, op

hetzelfde moment was de dood ingetreden, maar de gloed ervan vulde de hele hut, drong in de muren en liet hem nog steeds niet met rust, liet hem zelfs niet slapen.

Met die gloed van ontzetting of haat was Martíns blik de eeuwigheid ingegaan, in de lucht blijven hangen als het zoveelste vleugje verdriet over de slechtheid van de mens. IJle lucht die hem vanaf de dag van Martíns dood overal omgaf. Of hij nu aan het stuurwiel draaide of in weer en wind verf afkrabde, altijd was daar weer die lucht die hem een vreemde onrust bezorgde.

En in het wrede uur dat hij was achtergelaten, toen hij zich ervan had vergewist dat de Gastelu naar andere wateren was vertrokken, met zijn kleine schat verborgen in de mast, was de lucht nog ijler geworden, ondanks de sneeuwbus waarvan de ontelbare witte blaadjes hem aanraakten, alsof iemand hem vanuit de verte probeerde te herkennen en zich erover verbaasde dat die man plotseling zo in een ander kon veranderen ...

Foster zwierf door de haven als een spook op zoek naar een ander spook ... En gaandeweg werd hij er zich met afschuw van bewust dat het zeemansbijgeloof in hem bewaarheid werd en dat hij het zelf was die dat andere spook in zich meedroeg.

Het verlies, het achtergelaten zijn en geldgebrek vergrootten zijn wroeging en maakten hem op slag ouder. Volkomen ontredderd bewaarde hij het geheim, en hij vroeg of vertelde niemand iets over de rare zaak van de lijkstafel waarnaar hij zo koortsachtig op zoek was ... Door de omstandigheden wist hij bovendien niet eens waar zijn kameraden de kist hadden achtergelaten. En daarna, de drank ... Nou ja, de rest was te wijten geweest aan de drank.

Waar was het lijk van Martín? Was het op mysterieuze wijze de besneeuwde hellingen afgegleden en naar zee teruggekeerd, om hem zijn rust te ontnemen? Was Martíns geest de zijne al binnengedrongen om die in tweeën te splijten en hem te kwellen, zolang het lichaam nog boven de grond was of in de diepten van de oceaan rondzwierf?

Hij ging onopvallend op onderzoek uit op de begraafplaats, maar vond er geen enkel antwoord. Don Enrico, de eigenaar van het café, wist ook van niets. Niemand wist iets af van die raadselachtige gebeurtenis.

Angst beheerste zijn leven, het werd ondraaglijk. Als een bedelaar zwierf hij van deur tot deur, en hij maakte 's ochtends voor een homp brood of een glas sterkedrank het vuur aan in de kroegen en de cafés. Later kon hij zelfs die kleine karweitjes niet meer doen en ontbrak het hem aan de alcohol die hem op de been hield.

Op een vroege ochtend vonden ze hem, bevroren in een kleine grot die door erosie was ontstaan in de rotswanden ten oosten van de haven. Hij had de karakteristieke grijns van iemand die de bevriezingsdood is gestorven, en zijn open ogen staarden strak naar het oosten, naar de ingang van de zee-engte, waar aan de horizon de masten verdwijnen van die oude zeezwerfers die de haven voorbij varen en alleen aanleggen omdat ze averij moeten herstellen of een zieke achterlaten.

Het zogeheten ‘zomertje van Sint Jan’ viel in en de bleke winterzon gaf een paar dagen lang zo veel meer warmte dat de dikke sneeuwlaag die zich tijdens de zware stormen had gevormd begon te smelten. En op een goede dag kwam er in een straat aan de rand van de stad, richting begraafplaats, een vreemde, groen geschilderde doodskist tevoorschijn, met een bevroren lichaam erin. De autoriteiten waren geschokt over de vondst, de politie voerde een onderzoek en een lijkschouwing uit, maar er was niemand die uitsluitsel kon geven over de toedracht.

Alleen Mike, de halvegare zoon van de banketbakker, die toevallig had gezien dat ze de doodskist uit het mortuarium haalden en er met zijn pet in de hand naast was gaan staan om hem naar de begraafplaats te begeleiden, probeerde iets te zeggen. Zwalkend als een zeeman stak hij vijf vingers op en wees onophoudelijk naar de kist, maar er was niemand die begreep dat hij met zijn gebaren bedoelde: ‘Vijf matrozen en een groene lijkst.’

Francisco Coloane, ‘Vijf matrozen en een groene lijkst’ (*‘Cinco marineros y un ataúd verde’*).

Vertaald uit het Spaans door Heleen Bos, Bodil Kok en Klaas Wijnsma.

Heleen Bos, Bodil Kok en Klaas Wijnsma, studenten Spaans-Nederlands aan de VertalersVakschool te Amsterdam, vertaalden deze tekst onder begeleiding van hun docent/mentor Mariolein Sabarte Belacortu en bijgestaan door de redactie van *Armada*.

De vertaling kwam mede tot stand dankzij een subsidie van het Nederlands Letterenfonds in het kader van een pilotprogramma dat beginnende vertalers de gelegenheid biedt werk te publiceren in Nederlandse literaire tijdschriften.